ӘОЖ 351.72

Е.Ж. Есетов

ҚР Президенті жанындағы мемлекеттік басқару академиясы, Нұр-Султан, Қазақстан
(E-mail: esetov.erzhan@mail.ru)

Мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруды бағалаудың халықаралық тәжірибелері

Мақалада дамыған елдерде бюджеттік бағдарламалардың орындалуын бағалаудың негізгі әдістері мен құралдары, мемлекеттік бағдарламалардың орындалу тиімділігін бағалау және Қазақстан Республикасынның тәжірибесі үшін бағалаудың жаңа критерийлерін іздестестіру жолдары қарастыралды. Соңғы 50 жылда әлемнің дамыған елдерінде мемлекеттік бағдарламалардың орындалуын бағалаудың негізгі мәселелеріне көңіл бөлінген. Аустралия, Оңтүстік Корея, Франция, Канада, АҚШ және Ресей сияқты елдердің бюджеттік бағдарламаларын бағалаудың рейтингтік жүйелері жүйеленеді. Осы елдердегі мемлекеттік бағдарламалардың орындалу тиімділігін сипаттайтын негізгі көрсеткіштер салыстырылды. GPRAMA жаңғырту актісін қабылдау, АҚШ-тың бюджеттік бағдарламаларын жүзеге асыру тиімділігін бағалауда RAA құралын пайдалану, сондай-ақ Аустралияда бюджеттік бағдарламаларды мақсатты басқаруға арналған ерекшеліктерді қолданудың ерекшеліктері атап көрсетілген. Бюджеттік бағдарламаларды іске асырудың тиімділігін бағалаудың даму сатысында да, аяқтау сатысында да Ресейдің тәжірибесі ерекше атап өтіледі. Бюджет қаражатын тиімсіз пайдаланғандардан тиімді пайдалантындарға қайта бөлу қажеттілігі туралы айтылды. АҚШ, Аустралия, Оңтүстік Корея, Франция, Канада, Құрама Штаттар сияқты ұлттық дамыған елдерде ұлттық экономиканы, шағын және орта бизнесті дамытуға, қоғамның әлеуметтік әлеуетін арттыруға және әр азамат пен ел үшін материалдық пайдасын қамтамасыз етуге ықпал ететіндігі туралы жалпылама қорытынды жасалды.

Кілт сөздер: мемлекеттік бағдарлама, бюджеттік бағдарлама, бағдарлама бюджеті, бағдарламаны бағалау, бағдарламаны бағалау тиімділігі, бағдарламаның рейтингін бағалау, бағдарламаны басқару, бағдарламалық-мақсатты басқару, бюджеттік өтінімдер.

Мемлекеттік бағдарлама — бұл әлеуметтік-экономикалық даму саласындағы мемлекеттік саясаттың басымдықтары мен міндеттеріне қолжеткізуді қамтамасыз ететін шаралар мен ережелердің жүйесі. Ол кіші бағдарламалар мен мақсатты бағдарламалардан тұрады, олар, өз кезегінде, ведомстволық мақсатты бағдарламалар мен негізгі қызмет түрлеріне бөлінеді және мемлекеттік (муниципалдық) міндеттер шеңберінде жүзеге асырылатын нақты іс-шаралар түрінде іске асырылады. Бағдарламаның кіші бағдарламаларға бөлінуі мемлекеттік бағдарлама аясында атқарылатын міндеттердің масштабы мен күрделілігіне негізделеді.

Бюджет жүйесі дамыған елдердің тәжірибесі көрсеткендей, бюджеттік жоспарлаудың бағдарламалық-мақсатты әдісін кеңінен қолдану бюджеттік ресурстарды басқарудағы икемділікті арттырады, шығындарды азайтады, мемлекеттік қызметтердің тиімділігін арттырады, жеке аумақтардың экономикалық дамуын теңестіру құралы болып табылады, сондай-ақ бюджеттің ашықтығын қамтамасыз етеді.

50 жылдан астам тарихы бар шетелдік тәжірибеде мемлекеттік бағдарламаларды бағалаудағы маңызды мәселелер мыналар:

– бағдарламаларды іске асыратын лауазымды тұлғалардың жауапкершілік деңгейі мен беделін арттыру;

– ресурстарды пайдаланудың есептілігі мен тиімділігін арттыру;

– әрбір іске асырылған бағдарламаны бағалауға мүмкіндік беретін бюджетте нақты көрсеткіштердің болуы;

– мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін бағалау үшін индикаторлар жүйесін құру үдерісі үш позиция бойынша жүзеге асырылады: азамат, тұтынушы, салық төлеуші;

– мемлекеттік бағдарламаларды бағалауға сыртқы сарапшыларды тарту.

Дамыған мемлекеттерде мемлекеттік бағдарламаларды іске асырудың тиімділігін бағалау тәжірибесі мынадай елдерде нәтижелі өтеді: Аустралия, Франция, Оңтүстік Корея, Канада, АҚШ (кестені қара) [1].

Репозиторий КарГУ

Кесте

Шетелдік тәжірибедегі мемлекеттік бағдарламаларды бағалау ерекшеліктері

Аустралия	Аустралия мемлекеттік қаржыны басқару жүйесін жақсарту мақсатында бағдарлама бюджетін қолданатын үлгілі ел болып табылады. Көрсеткіштер жүйесі жыл сайын нақтыланып отырады. Бюджеттік бағдарламалардың орындалуын бағалау, көптеген басқа елдерге қарағанда, толығырақ және жүйелі түрде жүзеге асырылады. Бағдарламаны іске асырудың нәтижелері туралы ақпарат үнемі бюджетке енгізіледі
Оңтүстік Корея	Оңтүстік Кореяда мемлекеттік бағдарламаларды бағалау кезінде әлеуметтік зерттеулерде пайдаланылатын тәсілдер қолданылады. Жыл сайын мемлекеттік бағдарламалардың 10 % дейін егжей-тегжейлі тестілеуге жатады. Талдаудың негізі — бақылау сұрақтарының арнайы әзірленген тізімі
Франция	Францияда мемлекеттік бағдарламалардың орындалуын бағалау кезінде үш негізгі критерий қолданылады: әлеуметтік-экономикалық тиімділік, қызметтердің сапасы, тиімділігі (нәтижелігі). Бекітілген бюджет заңы әрбір іске асырылған бағдарламаны бағалауға мүмкіндік беретін нақты көрсеткіштер жиынтығын қамтиды. Бағдарламаны жүзеге асыру үшін жауапкершілік жоғары
Канада	Канадада бағалаудың басты бағыты — ақшаға құндылық мәселесі (алынған пайда, жұмсалған қаражаттың құны). Бағалау екі негізгі бағытта жүзеге асырылады: бағдарламаның өзектілігі (өзектілігі) және оны жүзеге асыру
АҚШ	Америка Құрама Штаттарда кешенді рейтингтік бағалау жүйесі (PART) Бағдарламаның рейтингін бағалау құралы), GPRAMA (жоспарлау және есеп беру жүйесіндегі өзгерістер) қолданылады. Мемлекеттік бағдарламаларды бағалау және талдауды жыл сайын АҚШ-тың Есеп палатасы жүргізеді. Бағалаудың екі негізгі мақсаты бар: бағдарлама мақсаттарының фрагментациялануын азайту және жою; бағдарлама мақсаттарының қайталануы болдырмау. Мемлекеттік бағдарламаларды бағалауға арналған стандарттар мен нұсқаулықтарды АҚШ Есеп палатасы шығарады

Осы елдерде мемлекеттік бағдарламаларды іске асырудың тиімділігін бағалаудың бірыңғай тәсілі мен әдістемесі жоқ, сондай-ақ бағдарламаларды бағалаудың екі түрі пайдаланылады: бағдарламалық мониторинг және іс жүзінде бағдарламаларды бағалау.

АҚШ-та бағдарламаны мақсатты басқару бірнеше жылдар бойы сәтті қолданылған. Қазіргі уақытта АҚШ-та мемлекеттік қаражаттың шамамен 50 % бағдарламасы мақсатты көзқарасқа сәйкес жұмсалады. Бағдарламаларды бағалау сонымен қатар мемлекеттік басқару жүйесіне енгізіледі — әрбір бағдарламаны оны жүзеге асыру кезеңіне қарамастан, кем дегенде бес жылда бір рет тестілеу керек. Бұл тексерулер бағдарламаларды қалыптастыру мен жүзеге асырудың барлық кезеңдерінде ресурстарды, уақытты және күш-жігерді үнемдеуге мүмкіндік береді.

АҚШ-та PART (Бағдарламаның рейтингін бағалау құралы) пайдаланылды. Бұл құралды мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін арттыру үшін Басқару және бюджет басқармасы әзірлеген. Бағдарламаның ашықтығын арттыру, ресурстарды тиімдірек бөлуге көмектесетін және агенттіктерді тиімдірек жұмыс істеуге ынталандыратын бағдарламалардың орындалуы туралы объективті ақпарат беруі керек [2].

PART құралы шамамен 30 сұрақтан тұратын (олардың саны бағдарламалардың түріне байланысты өзгеруі мүмкін). Бұл әдіс артықшылығы, бағдарламаның барлық маңызды аспектілері негізінде бағдарлама құжаттамасын әзірлеу сәтінен бастап және бағдарламаның түпкілікті нәтижелерін бағалаудан бастап тиімділіктің интегралды бағалауына мүмкіндік береді. Барлық сұрақтар бағалаудың төрт бағытына бөлінді:

1. Бағдарламаның мақсаты мен дизайны. Осы мақсатқа жету үшін бағдарлама тиісті түрде жобаланғандықтан, мақсаттың анықтығы бағаланды. Бұл блоктың салмағы 10 % құрайды.

2. Стратегиялық жоспарлау. Бағдарламаның нәтижелерінің жарамдылығы, олардың ұзақмерзімді нәтиже үшін маңызы бағаланды. Бұл блоктың салмағы 20 % құрайды.

3. Бағдарламаны басқару. Агенттік бағдарламасының басқарылу тиімділігін бағалады — бағдарламаны жүзеге асыру туралы деректерді қаншалықты жиі және толық жинадық, бұл үшін қандай рәсімдер бар. Бұдан басқа бағдарламаны іске асырудың қаржы жағы бағаланды — бюджет қаражаттары бағдарламаны орындаушылар арасында қаншалықты тиімді пайдаланылып жатқаны туралы. Блоктың салмағы 20 % құрайды.

Репозиторий КарГУ

4. Бағдарламаның қорытынды нәтижелері. Жоспарланған мақсаттарға жету дәрежесі, экономикалық және әлеуметтік тұрғыдағы тиімділік бағаланды. Блоктың салмағы 50 % құрайды.

PART құралының бөлігі болып табылатын сұрақтар екілік сипатқа ие болды, яғни жауап «иә» немесе «жоқ» болды. Жауаптар объективті түрде негізделген болатын.

Барлық блоктық сұрақтарға жауап бергеннен кейін интегралды көрсеткіш есептелді, бағалаудың нәтижесі әр баллдың әрқайсысына — 0-ден 100-ге дейін (жүз балл — үздік нәтиже) және қорытынды рейтингіге тапсырма болды. Бағдарлама:

– тиімді (85–100 балл);

– орташа тиімді (70–84 балл);

– бағдарлама болуы мүмкін: және агенттіктер мен агенттіктер арасындағы ведомствоаралық ынтымақтастықты жақсарту мақсатында қоғамға жеткілікті (50–69 балл);

– тиімсіз (0–49 балл).

Рейтингі тағайындағаннан кейін, бағдарламаға оны жетілдіру бойынша ұсынымдар берілді, оны жүзеге асыру агенттік өз қызметі туралы жылдық есепте хабарлауға міндетті болды.

2009 ж. PART құралы саяси себептерге байланысты күшін жойды. Қазіргі ведомство жетекшілері стратегиялық мақсаттарды қойып, жыл сайын прогреске қолжеткізіп отырады, үрдістерді және ауытқулар себептерін түсіндіреді, бірақ бұрынғыдай табысты және сәтсіз бағдарламалар рейтингін қалыптастырмайды.

АҚШ-та Мемлекеттік бағдарламаларды іске асырылуын бағалауға қатысты 2010 ж. «Мемлекеттік мекемелердің қызметін бағалау туралы кеңейтілген заң» (GPRA 2010 — GPRAMA жаңғырту актісі) қабылданды. GPRAMA жоспарлау және есеп беру жүйесін өзгертті. Осы заңға сәйкес, федералдық үкімет әр төрт жылда дамудың басымдықтарын белгілейді. Басқару және бюджет басқармасы екі жылда бір-біріне арналған басым міндеттердің жалпы санын белгілейді және олардың арасында таратады.

Әрбір ведомство Агенттіктің стратегиялық мақсаттары мен міндеттерін көрсететін Стратегиялық жоспарын әзірлейді, ол белгіленген көрсеткіштерге қолжеткізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар әрбір ведомство әр жылға орындалатын жоспарларды әзірлейді, жыл сайын өз бағдарламалары мен іс-шараларын іске асыру барысы туралы есеп береді, жұмсалған бюджет қаражаттары туралы қаржылық есептерді ұсынады.

Жылдық нәтижелерді бағалау үшін олардың қызметінің жылдық есептілік мәліметтері пайдаланылады. Америка Құрама Штаттарының Есеп палатасы осы жылдық есептерді бағалау бойынша нұсқаулықтарды шығарды.

Канада мемлекетінде 2007 ж. жаңа басшылық келуімен байланысты бюджет пен есептілікке шығындардың орындалуы туралы ақпараттарды есепке ала отырып, көшу туралы мақсат қойылды. Канаданың мемлекеттік органдары ұлттық басымдықтар мен қолданыстағы бағдарламалар шеңберінде барынша тиімділікке қолжеткізілуін қамтамасыз етуге, олардың нәтижелерінің нақты түпкілікті мақсаттарға ие болуына қолжеткізу бірқатар көрсеткіштер көмегімен жүзеге асырады.

Бюджеттік заңдарды жүзеге асыру барысында қаражат алатын барлық федералды министрліктер, агенттіктер мен корпорациялар жыл сайын барлық тікелей бағдарламалық шығындар бойынша стратегиялық есептерді ұсыну керек. Әрбір стратегиялық баяндамада стратегиялық мақсаттардың әрқайсысы бойынша бағдарламалық іс-әрекеттердің талдауы бар. Әрбір стратегиялық мақсатта бірнеше бағдарлама (немесе бағдарлама қызметі) ұсынылады, әрбір бағдарлама бойынша бірнеше көрсеткіштер көрсетіледі.

Жыл сайын стратегиялық есептер үкіметтің бюджетінде жарияланады. Осы есептерге қатысты ақпарат, атап айтқанда, жоспарлар мен басымдықтар туралы есептер және ведомстволық жұмыс туралы есептер жыл сайын Парламентке беріледі.

Жоспарлар мен басымдықтар туралы есептер әр ведомство үшін үш жылдық кезеңді қамтитын шығыс жоспары болып табылады. Онда бөлімдердің басымдылықтары, жоспарланған және күтілетін нәтижелер, оларға қолжеткізудің әдістері мен қажетті ресурстары туралы мәлімет бар, сондай-ақ бағдарламаның қандай индикаторы бар екендігін табу оңай.

Департаменттің қызмет нәтижелері туралы есептер департаменттердің жоспарланған және қолжеткізілген нәтижелеріне, жұмсалған ресурстарға, бағдарламалардың іске асырылуына әсер етуі мүмкін тәуекелдерді талдау бойынша жылдық есептері табылады. Әрбір агенттік өз қызметін Бағдарламалық жасақтаманы Сәулет (RAA) арқылы талдайтын есепті құрастырады.

Бағдарлама консистенциясының архитектурасы — департаменттің бағдарламаларын, стратегиялық нәтижелер, бағдарламалар мен кіші бағдарламалар арқылы канадалықтар үшін түрлі мақсаттарға жету

Репозиторий КарГУ

үшін өзара әрекеттесуді көрсететін диаграмма. Стратегиялық нәтиже ұзақмерзімді нәтиже болып табылады, бұл мақұлданған бағдарламаларды жүзеге асыру кезінде министрлікке жетудің пайдасы. Бағдарлама сол мақсатқа жетуге бағытталған бағдарламалардың (іс-әрекеттердің) тобы (бағдарламаның атауы мақсатқа сай келетініне сәйкес келеді). Қосалқы бағдарлама — бұл бөлімнің бағыты [3].

Аустралияда есеп беру және мониторинг жүйесін қарағанға дейін, осы елдің төрт деңгейінен тұратын бюджетін қысқаша сипаттау керек. Бірінші деңгей мемлекеттік басқарудың белгілі бір секторының шығындарын (бірнеше агенттіктердің шығындарын) білдіретін шығыстардың «портфолиосы». Екінші деңгей — белгілі бір портфель аясында жұмыс істейтін жеке бөлімшелердің шығындары. Әрбір агенттік бөлінген қаражатты игеру арқылы жоғары дәрежеде бостандыққа ие және басымдықтарды өз шығындарымен белгілеуге құқылы. Бюджеттің үшінші деңгейі мемлекеттік бағдарламалардың түпкілікті нәтижелері мен мақсаттарын білдіреді.

Бюджет қаражаты түпкілікті нәтижелерге қолжеткізу есебінен бөлінеді. Шығындардың ұлғаюы немесе шығыстардың жаңа түрлері нысаналы көрсеткіштерге немесе өнімділік шараларына сүйенуге тиіс талаптар бар. Осы мақсатта әрбір министрлік қосымша қаржыландыру үшін бюджеттік өтінім және мемлекеттік бағдарламаның жоспарланған нәтижелерінің сипаттамасы болып табылатын жоспарланған бюджеттік портфельдік мәлімдеме (PBS) жасайды.

Аустралияның бағдарлама бюджетінің төртінші деңгейі мемлекеттік органдардың және әкімшілік ресурстардың (үкіметтің өз қызметін қаржыландыруға бөлінген қаражаттар, мысалы, жалақы, тауарлар мен қызметтер, басқа да операциялық шығыстар) ресурстар түрінде ұсынылған.

Бағдарламалық-мақсатты басқару құралдарын белсенді іске асырылу 1996 ж. Аустралия үкіметі құрылған Аудит жөніндегі ұлттық комиссияның қызметінен басталды. Ұлттық комиссияның ұсынымдары 1999–2000 жж. бюджеттік есепке алу бойынша есептеу әдісі бойынша есепке пайдалану көшу болды, нәтижелері негізінде менеджмент жүйесін, сондай-ақ атқарушы органдардың басшыларына жауапкершілік және кеңейтілген мүмкіндіктер арттыруды жүзеге асыруға кірісті [2].

Менеджерлер ресурстарды иелену еркіндігі дәрежесіне ие бола бастады, алайда олар мемлекеттік қаржыны тиімді және үнемді пайдалану бойынша талаптарды сақтау қажет болды. Жаңа тәсілдер министрлер мен ведомстволық бағынышты ұйымдардың басшылары арасындағы қызметті орындау туралы келісімдер сияқты құралдарды пайдалануды да ұсынады. Осындай келісімдерге басшылыққа және оның ұйымына жүктелген негізгі мақсаттар мен міндеттердің тізбесі кіреді.

Мемлекеттік органдардың басшылары қаржылық және қаржылық емес ақпаратқа жауапты. Нәтижелерді басқару (соның ішінде нәтижелерге жету үшін қолға алынған шаралар мен бағдарламалардың орындалуын бағалау) Аустралияда жеке министрліктердің жауапкершілігі ретінде қарастырылады, бірақ жоспарланған нәтижелер Қаржы министрлігімен келісілуі керек.

Нәтижеге бағытталған бағдарламаларды басқару үшін аустралиялық Үкіметтің тәсіл ретінде пайдаланылатын, содан кейін әрбір министрлік мемлекеттік бағдарламаларды және олардың тиімділігін қорытынды және дереу нәтиже көрсеткіштеріне анықтау мақсатында қолдануға құқылы. Жыл сайын әрбір министрлік 4 ай кейін қаржы жылы аяқталғаннан кейін ұсынылуы тиіс жылға арналған бағыттар шеңберінде прогресс және мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыру қорытындысы бойынша есеп болып табылады.

Есеп беруде бағдарламаның мақсаттары, олардың жетістігі, олардың бюджет қаражатын пайдалану дәрежесі, жоспарланған көрсеткіштерден ауытқулардың түсіндірілуі, негізгі көрсеткіштер тиімділігі (KPI) бойынша есеп беруі керек.

Жоғарыда айтылған бюджеттік өтінімдер бюджет үрдісінің бір бөлігі ретінде Парламентке беріледі және жарияланады. Бюджеттік өтінімдерде Үкіметтің іске асырылып жатқан саясаты мен бағдарламалық бастамалары туралы портфолио мен жеке агенттіктер деңгейінде қаржылық және қаржылық емес ақпарат бар.

Бюджеттік өтімдерде бағдарламалардың нәтижесін сипаттайтын негізгі көрсеткіштердің тиімділігін, тікелей және нәтижелі көрсеткіштерді, бағдарламаның тиімділігін және оның әлеуметтік-экономикалық әсерлерін және Үкіметтің мақсаттарына сай бағдарламардағы үлесін пайдалану қажет. Дегенмен, осы құралдың толық қарастыру осы жобаның аясына сыймайды [4].

Ресейде РФ Есеп беру палатасы бюджет қаражатын жұмсалуына аудит жүргізу қызметін атқарады және бірін-бірі қайталайтын кіші бағдарламалар мен іс-шараларды іске асыру шығындарын анықтайды. Сондай-ақ РФ Есеп беру палатасы федералдық бюджеттің жобасын сараптауға қатысады, Ресей Федерациясының мемлекеттік бағдарламаларын аудит жүргізеді, оларды қалыптастыру және енгізу сапасын бағалау үшін пайдаланылады [5]:

Репозиторий КарГУ

1) мемлекеттік бағдарламалардың іске асыруылуы мен оның нәтижелері белгіленген талаптарға сәйкестігі;

2) жекелеген жұмыс кезеңдері мен ресурстарды қолдау туралы ақпараттардың негізділігі мен орындалу кестесі;

3) нәтижелерді жұмсалған федералды ресурстармен шекті қатынасы.

Мемлекеттік бағдарламаның тиімділігін бағалау нәтижелері бойынша Ресей Федерациясының Үкіметі келесі қаржы жылынан бастап жоспарлау кезеңіне келесі қаржылық жылдың басынан бастап оны жүзеге асыру үшін немесе негізгі қызметті немесе мемлекеттік бағдарламаны іске асыруды мерзімінен бұрын тоқтату туралы шешім қабылдай алады. Дегенмен, ешқандай нормативтік құқықтық актіде бұл шешім қандай негізде қабылданбайды — бағдарламаның тиімсіздігінің маңызды көрсеткіші болса, онда бағдарлама қайта қаралып, оны қаржыландыру қысқартылады.

Мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін бағалау бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру сатысында жүзеге асырылады. Сонымен қатар мемлекеттік бағдарламалардың аяқталу сатысында тиімділігін бағалау қажет. Бұл кез келген мемлекеттік бағдарламаларының тиімділігін дамытуды, енгізуді және бағалауды реттейтін құжаттардағы өзгерістерді талап етеді.

Тиімді емес бағдарламалар туралы ақпарат бюджет қаражатын тиімді емес бағдарламалардан тиімді бағдарламаларға қайта бөлуге мүмкіндік береді. Министрліктердің мемлекеттік шығындардың 5 %-ын неғұрлым тиімді және басымдықты бағдарламаларға неғұрлым басым және тиімді бағдарлама пайдасына қайта бөлуін талап ететін Канаданың тәжірибесін пайдалана аласыз. Бағдарламаны басымдықты ету және бағдарламаның әсері тұрғысынан бағдарламаларды тарату механизмі мен әдісін егжей-тегжейлі зерделеу қажет.

Талдау нәтижелеріне сүйенсек, ешбір шет елде бағдарламаның тиімділігін жыл сайын бағалау жүргізілмейді. Тек қана шетелде бағдарламаның іске асырылуын бағалау жүргізіледі, онда қолжеткізілген нәтижелер талданады, жоспарланған нәтижелерден ауытқуы жағдайында ауытқудың негіздемесі және оларды болдырмау шаралары беріледі. Сонымен қатар бюджет қаражатын пайдалану туралы ақпарат ұсынылады. Яғни, шетелдік заң шығарушылар бағдарламаның тиімділігін бағалауды талап етпейді.

Қорыта келгенде, Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін жоғарылату проблемасын шешу үшін Есеп комитеті жыл сайын осындай талдау жүргізетін АҚШ-тың соңғы қолданылатын тәжірибесін пайдалана алады. Онда бағдарламалар жүзеге асырылатын және бюджет қаражаты жұмсалатын мемлекеттік саясаттың бағыттары айқындалады. Бағалау нәтижелері бойынша әр ведомстволық функциялары, міндеттері, шығыстары және жауапкершілік облыстарының қиылысы анықталған, бағдарламалардың мақсаттары мен шығыстарының қайталануын және үзілуін азайту немесе жою үшін ұсынымдар беріледі.

Әдебиеттер тізімі

1 Чебуханова Л.В. Оценка эффективности государственных программ: проблемы и перспективы / Л.В. Чебуханова // Финконтроль. — 2014 — № 4. — С. 25–29.

2 Ханафина К.А. Международный опыт разработки и внедрения программно-целевого бюджетирования / К.А. Ханафина // Финансы и кредит. — 2016. — № 33. — С. 48–60.

3 Барулин С.В. Оценка результативности и эффективности реализации долгосрочных целевых программ / С.В. Барулин, В.С. Кусмарцева // Финансы. — 2010. — № 5. — С. 22–27.

4 Райзберг Б.А. Программно-целевое планирование и управление: учебник / Б.А Райзберг, А.Г. Лобко. — М.: ИНФРА -М, 2002. — 426 с.

5 Исхакова А.Ф. Анализ методов оценки эффективности реализации государственных программ в России и за рубежом / А.Ф. Исхакова // НИУ ВШЭ. — 2015.

Е.Ж. Есетов

Зарубежный опыт оценки реализации государственных программ

В статье рассмотрены основные методы и инструменты оценки реализации бюджетных программ в развитых странах, оценки эффективности реализации государственных программ и поиска новых критериев их оценки в Республике Казахстан. Выделены основные проблемы оценки реализации го-

Репозиторий КарГУ

сударственных программ за последние 50 лет в развитых странах мира. Систематизированы рейтинговые системы оценки бюджетных программ таких стран, как Австралия, Южная Корея, Франция, Канада, США и Россия. Сопоставлены основные показатели, характеризующие эффективность реализации государственных программ в данных странах. Отмечены особенности использования инструментов PART и его блоков вопросов: принятие акта модернизации GPRAMA, применение RAA в оценке эффективности реализации бюджетных программ в США, а также программно-целевое управление бюджетными программами в Австралии. Подчеркнут опыт России о целесообразности оценки эффективности реализации бюджетных программ как на стадии разработки, так и на стадии завершения. Отмечена необходимость перераспределения бюджетных средств с неэффективных государственных на эффективные. Сделан вывод о том, что в развитых странах, таких как Австралия, Южная Корея, Франция, Канада и США, реализуемые государственные программы способствуют развитию национальной экономики, малого и среднего бизнеса, повышению социального потенциала общества и созданию материальных благ для каждого гражданина и страны в целом.

Ключевые слова: государственная программа, программа бюджета, оценка программы, оценка реализации программы, оценка эффективности программы, оценка рейтинга программы, управление программами, программно-целевое управление, бюджетные заявки.

E.Zh. Esetov

Foreign experience in evaluating the implementation of state programs

In the article the main methods and tools for evaluating the implementation of budget programs in developed countries are discussed, to assess the effectiveness of the implementation of state programs and to search for new criteria for their assessment in the Republic of Kazakhstan. The main problems of assessing the implementation of government programs over the last 50 years in developed countries of the world are highlighted. The rating systems for assessing the budget programs of countries such as Australia, South Korea, France, Canada, the United States and Russia are systematized. The main indicators characterizing the effectiveness of the implementation of state programs in these countries are compared. The features of using the PART tools and its four blocks of issues, the adoption of the GPRAMA modernization act, the use of the RAA in evaluating the effectiveness of the implementation of budget programs in the United States, as well as the program-targeted management of budget programs in Australia are noted. The experience of Russia on the feasibility of evaluating the effectiveness of the implementation of budget programs, both at the development stage and at the completion stage, is emphasized. The need for the redistribution of budget funds from inefficient state to effective one was noted. It is concluded that in developed countries such as: Australia, South Korea, France, Canada, the United States, implementing the state programs contribute to the development of the national economy, small and medium businesses and increase of the social potential of society and create material benefits for every citizen and country on the whole

Keywords: state program, budget program, program evaluation, program implementation evaluation, program performance evaluation, program rating evaluation, programs management, program-oriented management, budget requests.

References

1 Chebukhanova, L.V. (2014). Otsenka effektivnosti hosudarstvennykh prohramm: problemy i perspektivy [Evaluation of the effectiveness of state programs: problems and prospects. *Finkontrol – Financial Control, 4,* 25–29 [in Russian].

2 Khanafina, K.A. (2016). Mezhdunarodnyi opyt razrabotki i vnedreniia prohrammno-tselevoho biudzhetirovaniia [International experience in the development and implementation of program-targeted budgeting]. *Finansy i kredit – Finance and Credit, 33,* 48–60 [in Russian].

3 Barulin, S.V., & Kusmartseva, V.S. (2010). Otsenka rezultativnosti i effektivnosti realizatsii dolhosrochnykh tselevykh prohramm [Evaluation of the Effectiveness and Efficiency of the Implementation of Long-Term Target Programs]. *Finansy – Finance, 2010, 5,* 22–27 [in Russian].

4 Raizberg, B.A., & Lobko, A.G. (2002). *Prohrammno-tselevoe planirovanie i upravlenie [Program-targeted planning and management]*. Moscow: INFRA-M [in Russian].

5 Iskhakova, A. F. (2015). Analiz metodov otsenki effektivnosti realizatsii hosudarstvennykh prohramm v Rossii i za rubezhom [Analysis of the methods for evaluating the effectiveness of the implementation of state programs in Russia and abroad]. NIU VShE – HSE [in Russian].

Репозиторий КарГУ